

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

असावि देवं गोत्रहृजीकमन्धो न्यस्मिन्निन्द्रो जनुषेमुवोच।

बोधामसि त्वा हर्यश्च यज्ञैर्बोधा नः स्तोममन्धसो मदेषु ॥ ७.०२१.०१

देवम्- दिव्यः। गोत्रहृजीकम्- चिद्रश्मिमिश्रितः। अन्धः- रसः। असावि- निष्पादितः। अस्मिन्- एतस्मिन् रसे। इन्द्रः। जनुषा- निसर्गेण। उवोच- सङ्गतो भवति। हर्यश्च- प्राणाश्चसम्पन्न। त्वा- भवन्तम्। यज्ञैः- दानैः पूजाभिः सङ्गतिकरणैः। बोधामसि- बोधयामः। अन्धसो मदेषु- रसतृप्तौ।

नः- अस्माकम्। स्तोमम्- मन्त्रम्। बोध- बुद्ध्यस्व ॥१॥

प्र यन्ति यज्ञं विपयन्ति बर्हिः सोममादौ विदथे दुध्रवाचः।

न्यु ध्रियन्ते यशसो गृभादा दूरउपब्दो वृषणो नृषाचः ॥ ७.०२१.०२

यज्ञम्। प्र यन्ति- यष्टारः प्रकर्षेण गच्छन्ति। बर्हिः- दर्भासनम्। विपयन्ति- स्तृणन्ति। सोममादः- रसनिष्पादिकाः। विदथे- यज्ञे। दुध्रवाचः- दुर्धरमन्त्रवाचो भवन्ति। नृषाचः- नृसङ्गताः। वृषणः- वर्षकाः। दूरउपब्दः- दूरशब्दाः। यशसः- यशस्विनः। गृभात्- गृहात्। नि ध्रियन्ते- ध्रियन्ते ॥२॥

त्वमिन्द्र स्रवित्वा अपस्कः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वीः।

त्वद्वावक्रे रथ्यो न धेना रेजन्ते विश्वा कृत्रिमाणि भीषा ॥ ७.०२१.०३

शूर- समर्थः। इन्द्र। अहिना- आवरणेन वृत्रेण। परिष्ठिताः- आक्रान्ताः। पूर्वीः- प्राचीनाः। अपः- मूलशक्तिधाराः। स्रवितवै- स्रवितुम्। कः- अकरोः। धेनाः- नद्यो मूलशक्तिधाराः। रथ्यः- रथाः। न- इव। त्वत्- त्वत्तः। वावक्रे- निर्गच्छन्ति। भीषा- भीत्या। विश्वा- सर्वाणि। कृत्रिमाणि। रेजन्ते- कम्पन्ते ॥३॥

भीमो विवेषायुधेभिरेषामपांसि विश्वा नर्याणि विद्वान्।

इन्द्रः पुरो जर्हृषाणो वि दूधोद्वि वज्रहस्तो महिना जघान ॥ ७.०२१.०४

भीमः- भयङ्कर इन्द्रः । आयुधेभिः- स्वप्रहरणैः । एषाम्- एतेषु । विश्वा- सर्वाणि । नर्याणि-
नरहितानि । अपांसि- कर्माणि । विद्वान्- जानन् । विवेष- आविवेश । इन्द्रः । पुरः- तेषां पुरतः ।
जर्हृषानः- हृष्यन् । वि दूधोत्- अकम्पयत् । वज्रहस्तः- वज्रबाहुः । महिना- स्वमाहात्म्येन । वि-
विशेषेण । जघान- रक्षांस्यहनत् ॥४॥

न यातव इन्द्र जूजुवुर्नो न वन्दना शविष्ठ वेद्याभिः ।

स शर्धदुर्यो विषुणस्य जन्तोर्मा शिश्रदेवा अपि गुर्गृतं नः ॥ ७.०२१.०५

इन्द्र । यातवः- यातुधानाः । न । जूजुवुः- पृथक्कुर्वन्तु । शविष्ठ- बलिष्ठ । वन्दना- रक्षांसि ।
वेद्याभिः- वेद्याभ्यः प्रजाभ्यः । न । जूजुवुः- पृथक्कुर्वन्तु । सः । अर्यः- आर्यशीलः । विषुणस्य-
विषमस्य । जन्तोः शासने । शर्धत्- उत्सहेत । शिश्रदेवाः- अत्यन्तकामुकाः । अब्रह्मचर्या इति
यास्कः । नः- अस्माकम् । ऋतम्- प्रकृतिनियतिभूतसत्यम् । मा । अपि गुः- अपिगमन् ॥५॥

अभि क्रत्वैन्द्र भूरध जमन्न ते विव्यङ्गहिमानं रजांसि ।

स्वेना हि वृत्रं शवसा जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद्युधा ते ॥ ७.०२१.०६

इन्द्र । क्रत्वा- स्वसङ्कल्पेन । जमन्- पृथिव्यां वर्तमानान् । अभि भूः । ते- तव । महिमानम्-
माहात्म्यम् । रजांसि- लोकाः । न । विव्यक्- व्याप्नुवन्ति । स्वेन शवसा- स्वकीयबलेन । वृत्रम्-
आवरणम् । जघन्थ- बाधितवान् । हि- खलु । शत्रुः- रिपुः । युधा- युद्धेन । ते- तव । अन्तम् ।
न । विविदत्- ज्ञातवान् ॥६॥

देवाश्चित्ते असुर्याय पूर्वेऽनु क्षत्राय ममिरे सहांसि ।

इन्द्रो मघानि दयते विषह्येन्द्रं वाजस्य जोहुवन्त सातौ ॥ ७.०२१.०७

पूर्वे- पुराणाः । देवाः । चित्- च । ते- तव । असुर्याय- बलपूर्णाय । क्षत्राय । सहांसि- स्वबलानि ।
मनु ममिरे- कृतवन्तः । विषह्य- वृत्राण्यभिभूय । इन्द्रः । मघानि- सम्पदः । दयते- यच्छति ।
वाजस्य सातौ- धनलब्धये । इन्द्रम् । जोहुवन्त- यजमाना आह्वयन्ति ॥७॥

कीरिश्चिद्धि त्वामवसे जुहावेशानमिन्द्र सौभगस्य भूरैः ।

अवो बभूथ शतमूते अस्मे अभिक्षत्तुस्त्वावतो वरूता ॥ ७.०२१.०८

इन्द्र- परमेश्वर । भूरैः- प्रभूतस्य । सौभगस्य- सौभाग्यस्य । ईशानम्- स्वामिनम् । त्वाम् । अवसे-
रक्षायै । कीरिः- कीर्तयिता । चित्- च । हि- खलु । जुहाव- आह्वयति । शतमूते- प्रभूतरक्षासम्पन्न ।
अस्मे- अस्मभ्यम् । अवः- रक्षा । बभूथ- अभवः । त्वावतः- त्वत्सदृशस्य । अभिक्षत्तुः-
शत्रोर्हिंसकस्य । वरूता- वारयिता भव ॥८॥

सखायस्त इन्द्र विश्वह स्याम नमोवृधासौ महिना तरुत्र ।

वन्वन्तु स्मा तेऽवसा समीकेऽभीतिमर्यो वनुषां शवांसि ॥ ७.०२१.०९

इन्द्र । विश्वह- सर्वदा । ते- तव । सखायः- मित्राणि । स्याम- भवेम । तरुत्र- तारक । महिना-
माहात्म्येन । नमोवृधासः- त्वत्प्रणामवर्धका भवेम । ते- तव । अवसा- रक्षया । समीके- समरे ।
अर्यः- अरेः । अभीतिम्- अभिगमनम् । वनुषाम्- हिंसकानाम् । शवांसि- बलानि । वन्वन्तु-
यजमाना हिंसन्तु ॥९॥

स न इन्द्र त्वयताया इषे धास्मना च ये मघवानो जुनन्ति ।

वस्वी षु ते जरित्रे अस्तु शक्तिर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७.०२१.१०

पूर्वं व्याख्यातम् (७.०२०.१०) ॥१०॥